

Suomalaisen tehtävähakin alkuajoista (Tutsari 2/2005)

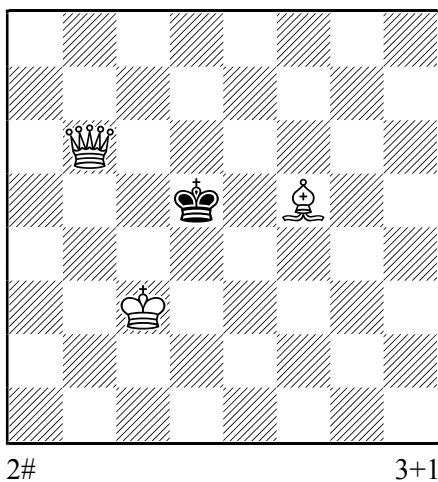
Suomalaisen tehtävähakin historia on suunnilleen yhtä pitkä kuin kotimaisen pelishakinkin. Etenkin 1800-luvulla ja 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä tehtävät olivat tasavertaisina pelien rinnalla lehtien shakkipalstoilla, sikäli kun näitä palstoja oli.

Tuoreessa *Suomen Tehtäväniekat* -lehdessä Antero Leitzinger kirjoittaa, että suomalaisen shakin juuret ovat Turussa – missäpä muuallakaan – jossa ilmestyivät sekä maamme ensimmäinen shakkipalsta että shakkilehti. Suomen ensimmäinen shakkipalsta ilmestyi Åbo Underrättelser -lehdessä vuosina 1851-1867, ja ensimmäinen shakkilehti Åbo Schack-Tidning alkoi ilmestyä vuonna 1863. Kummassakin tehtävähakki oli hyvin edustettuna.

Turusta shakin keskus siirtyi seuraavien vuosikymmenien aikana Helsinkiin. Hufvudstadsbladetissa alkoi ilmestyä shakkipalsta vuonna 1888, ja vuotta myöhemmin kahdessa muussakin lehdessä. Ensimmäinen suomenkielinen palsta alkoi ilmestyä vuonna 1912 lehdessä Uusi Suometar, mutta sen kohtalo oli sama kuin monen muunkin shakkipalstan, eli kuolema lyhyen, tässä tapauksessa 2,5 vuoden elämän jälkeen.

Alkuvuosilta näytteeksi merkittävän varhaisen shakkimiehen, professori Johannes Öhquistin (1861-1949) selkeä kaksisiirtoinen, jossa etenkin taloudellisuus on kohdallaan:

Johannes Öhquist
Nya Pressen 19.11.1889

Ratkaisua ei liene kovin vaikea löytää, tämän kuten muidenkin tehtävien ratkaisut ovat jutun lopussa. Laatijan tavoite on todennäköisesti ollut esittää tehtävä, josta on iloa sanomalehden lukijoiden joukosta

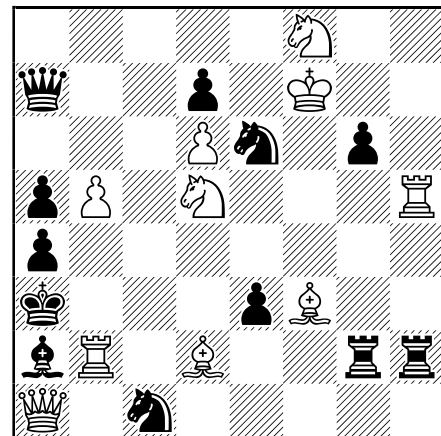
löytyville shakharrastajille, korkeammalle ei ollut syytä pyrkiä.

Järjestäytynyt vaihe tehtävähakissa alkoi vuonna 1935, jolloin perustettiin alan harrastajien yhdistys, Suomen tehtäväniekat ry. Yhdistys tunnetaan edelleen lyhenteellä ST, jota käytetään jatkossa tässä tekstissä. ST:n ensimmäinen puheenjohtaja oli Aleksis Rautanen, joka laati lähinnä raskassoutuisia matitehtäviä. Kuriositeettina mainittakoon, että hän julkaisi esperantonkielisen kokoelman tehtävistään vuonna 1929, ”30 shakkiproblemaa. Finnaj sakproblemoj”.

Näytteenä Rautaselta kolmisiirtoinen, jossa mustan shakkausmahdollisuudet eivät saa pelottaa valkeaa.... Ratkaisun 1. siirrossa esiintyy musta ratsupyörä, eli mustan ratsun kaikki mahdolliset kahdeksan siirtomahdollisuutta.

Aleksis Rautanen

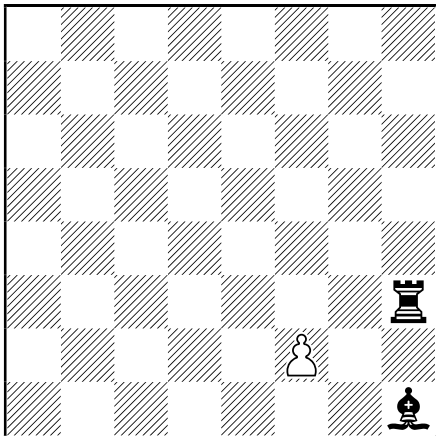
1. palkinto L'Italia Scacchistica 1934

Tärkeitä henkilöitä ST:n alkuvaiheissa oli useita, joidenkin nimet muistetaan nykyään paremmin, joidenkin huonommin. Osa alkuvuosien tehtäväniekoista menehtyi talvi- tai jatkosodassa. Tehtävähakillisesti suurin menetys oli todennäköisesti Pentti Solan kuolema vuonna 1940. Sola syntyi vuonna 1907 kulttuurisukuun, sillä hänen isänsä oli Suomen oopperan merkkihenkilö Wäinö Sola, ja äitinsä näyttelijä Elli Sola. Lyhyeksi jääneen elämänsä aikana Pentti Sola ehti kirjoittaa tehtävähakista, olla aktiivinen järjestötoiminnassa, laatia sekä monipuolisesti että paljon, yli tuhat tehtävää. Sola esitti ensimmäisenä useita tehtävähakillisia ajatuksia, joista yksi tunnetuimpia on ns. suomalainen Novotny. Tämä käsite vaatii selvennyksen, toivottavasti seuraavassa on sellainen.

Tavallisessa Novotnyssa on kysymys kahden erikulkuisen linjanappulan linjojen katkaisemisesta samal-

la. Yleensä katkaistaan tornin ja lähetin linjat esimerkiksi seuraavasti:

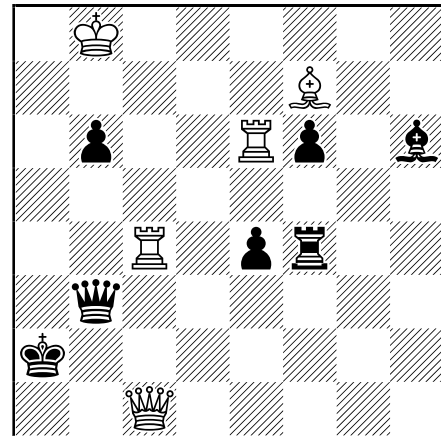
Siirrolla 1.f3! valkea voi katkaista samanaikaisesti kahden mustan nappulan linjan. Esimerkiksi kaksi-siirtoisessa mattitehtävässä tämän tyyppinen katko voi olla valkean alkusiirto, joka yleensä uhkaa kahta mattia, hyödyntäen katkaistuja linjoja.

Teema on saanut nimensä Anton Novotny'n mukaan, joka julkaisi ensimmäisen tätä ajatusta esittävän tehtävän vuonna 1842 (???). Novotny on yksi kaikkien aikojen suosituimmista teemoista, siitä on laadittu paljon ja laaditaan yhä.

Pentti Solan merkittävä panos Novotny-teemaan on omaperäinen ajatus. Mustan tornin ja lähetin linjojen leikkauspisteessä onkin valmiina katkonappula, musta sotilas. Jos kysymyksessä on kahden siirron mattitehtävä, niin valkealla on mahdollisuus uhata kahta mattia, jotka musta kuitenkin torjuu siirtämällä sotilastaan ja avaamalla molempien upseeriensa linjat. Tämä on houkutus, joka melkein ratkaisee tehtävän, mutta eipä aivan. Ratkaisu on mustan sotilaan lyönti, joka uhkaa samoja matteja.

Idean kantatehtävä selvittää asiaa ehkä enemmän kuin lukuisat sanat:

Pentti Sola
Hufvudstadsbladet 1934

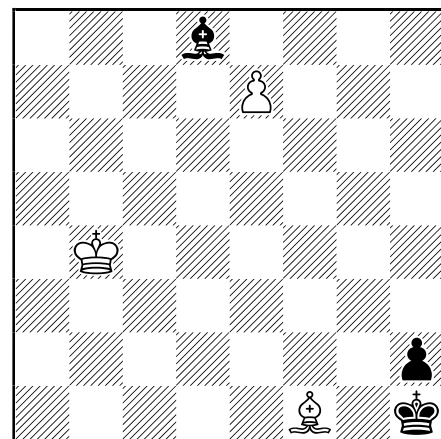

2#

5+7

Lopputehtävien saralla merkittäviä 1900-luvun alkuvuosien nimiä olivat Julius Gunst (1896-1958) ja Visa Kivi. Gunstin eräs mieleenjäävimmistä tehtävistä on vähänappulainen teos, jossa on kuitenkin laatijalleen ominaista syvyyttä.

Julius Gunst
1. palkinto Arnold Hinds 50 JT 1946

Voitto

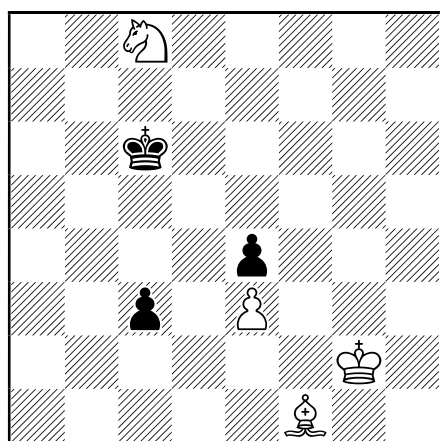
3+3

Valkean on tietysti korotettava sotilaansa, mutta kumpi kahdesta vaihtoehdosta on oikea – ja missä on mustan ovela vastapeli?

Vuonna 1905 syntynyt teollisuusneuvos Visa Kivi oli merkittävä shakkivaikuttaja monella tavalla. Pelaajana hän saavutti mestariarvon, hän toimi pitkään Työväen Shakkiliitossa ja edisti työtehtävissään monella tapaa shakin asiaa. Tehtäväshakissa hän kunnostautui erinomaisena lopputehtävien laatijana, jonka tyyliä voisi kuvata laatusanalla kepeä.

Visa Kivi

1. kunniamaininta *Revista Romana de Sah* 1938

Voitto

4+3

Valkean tavoite on tietysti saada jollakin tavalla eliminoitua mustan vapaasotilas. Ensimmäinen siirto on helppohko, mutta jatkossa pitänee miettiä hieman enemmän...

Ratkaisut:

Öhquist:

1.Lg4! ja 1.-Ke5/Ke4 2.Dd4#

Rautanen:

1.Rc3! (2.Rb1#) 1.-Rd8+ 2.Ke8 ja 3.Rb1#, 1.-Rxf8+ 2.Ke7 ja 3.Rb1#, 1.-Rc7+ 2.Re6 ja 3.Rb1#, 1.-Rg7+ 2.Td5 ja 3.Rb1#, 1.-Rc5+ 2.Ke7 ja 3.Rb1#, 1.-Rg5+ 2.Ke7 ja 3.Rb1#, 1.-Rd4+ 2.Kf6 ja 3.Rb1#, 1.-Rf4+ 2.Ld5 ja 3.Rb1#

Sola:

Houkutus on e-linjan tornin siirto melkein minne vain, eli 1.eT~? (2.Ta4/Tc2#). Sen kumooa kaksi mustan linjaa avaava sotilaan siirto 1.-e3! Ratkaisu on tämän mustan sotilaan lyönti: 1.Tex4! (2.Ta4/Tc2#) Lxe4/Txe4 2.Ta4/Tc2#, lisämuunnelma 1.- Dxc4 2.Lxc4#

Gunst:

Luonnollinen 1.exd8D? on vain houkutus, sillä 1.-Kg1 2.Dd4+ Kxf1 ja asema on teoreettinen tasapeli. 1.e8D! on oikea alkusiirto, ja mustan paras jatko siihen 1.-Le7+! (Jos 1.-Kg1, niin 2.De3+ Kxf1 3.Df3+ Kg1 4.Dg3+ Kh1 5.Df2 La5+ 6.Kb3 Lb6 7.Df1+ Lg1 8.Df3#) Nyt valkea, ehkä yllättäen, lyökin lähtien pois: 2.Dxe7 Kg1 ja nyt ainoa voittosiirto 3.La6! Mustalla ei ole liiemmästi vaihtoehtoja: 3.-h1D 4.Lb7. Nyt mustan ahdinko paljastuu: kuningattaren pitkä siirto h-linjalla saa vastauksen (4.-Dh8) 5.De1+ Kh2 6.Dh1+ voittaen kuningattaren. Siis 4.-Dh3, johon valkea voittaa pelaten 5.De1+ Df1 6.Dg3+ Dg2 7.Dxg2#

Kivi:

1.Re7+ Kb7! (1.-Kb6/Kc7 2.Rd5+; 1.-Kc5 2.Rf5 c2 3.Rd4 c1R 4.Kg3 Kd5 5.Kf4 Ra2 6.Lg2 Rc3 7.Lh1 voittaen) 2.La6+! Ka8 (2.-Kxa6 3.Rd5 c2 4.Rb4+ voittaen) 3.Rc6 c2 4.Lb7+! Kxb7 5.Ra5+ ja 6.Rb3 voittaen.

RSM Jorma Paavilainen